

in ravnali, pa vendar so kruha imeli“, spomnite se, da so stari 10 gld. dajje (davka) plačevali, vi pa ga plačujete 50 gld.! — Če pa že nimate veselja do umnega, rednega poljedelstva, raji ga opustite! Čemu toliko kmetijskih mučenikov (marternikov)? saj jih je tako zadosti, ki nam revščino pomnožujejo.

Pri Negovi 11. januarja 1867.

Frančišek Jančar, kaplan.

Gospodarske skušnje.

* Ako vinski sod zaplesni, vzamejo v nekterih krajih po Istri kisa (octa) in vina po primeri soda; to skupaj dadó zavreti, pa vrelo vlijejo v sod, ga dobro začepijo, pustijo ga nekoliko časa stati, ga s tem poplaknejo, in to odvzame duh plesnovine. Ako pa vino zadava po plesnovini, vzamejo malo celega sirka (Mohrhirse) in ga ocvrejo na maslu ali na olji, da se razpoka in malo začrneje, pa vroče vse skupaj vsujejo v vino, in to vinu vzame plesnobni vonj.

J. V.

Cesarska postava zastran letošnje rekrutbe.

Po c. kr. vladnem razglasu so v vojaštvo letos poklicani samo taki, ki so bili v letih 1846., 1845. in 1844. rojeni. V letih 1843. in 1842. rojeni niso več vojaščini podvrženi, razun begunov. Oproščenja jenjajo zdaj. Takim, ki so pred tem oženjeni bili in katerih žena ali otrok še živi, se pusti oproščenje.

Beseda o volitvah poslancev za deželni zbor.

Goriška „Domovina“ razklada prav po domače veliko važnost volitev in kako se je treba volkov v ovčji koži bati, rekoč: „Kadar stopi popotnik na ladijo, da se kam pelje čez morje, ali pa na voz, navadni ali železnični, izroči, kar ima najdražega — svojo osebo, svoje življenje, na ladii kormilniku, na železnici mašinistu, ki hlapon krmi, na navadnem vozu kočijažu ali gonjaču; in kako trepeče človek, če je kočijaž ali voznik pijan, če je mašinst poreden, če je kormilnik nepošten! — Lejte, v enakih okolnostih smo mi vsi. Dežela naša, država naša je voz, je ladija, na kateri se vozimo vsi, z vsem, kar imamo, do skupnega svojega cilja v časnih zadevah. Kormilnik na državni ali deželni ladii zraven vlade je zbor. Njemu je izročeno vse, za kar nam mora mar biti: naše premoženje, naša osebna varnost, naša narodnost, domače in občinske zadeve, z eno besedo, naše duševno in materijalno blagostanje. Bomo li te reči, te svoje zaklade nespametnim ali nepoštenim ljudém izročevali, da nas v kako brezdno, v pogubo zapeljejo? Premisliti je toraj treba, kakošnih mož si izvolimo. — Kar se tiče poslancev, ki jih bomo hoteli voliti, glejmo, da, če pridejo med nas nepoklicani vekači, ki nimajo med nami nič opraviti, in jih sicer leto in dan ne vidimo, ali pa, če se bode silil med naše volilce kak volk v ovčji koži, da se ne damo motiti; zavrtnimo vsacega, o katerem smemo sumiti, da mu ni mar za pravo naše blagostanje, ampak samo za to, da bi kakoršnekoli svoje ali svojih namene dosegel.“

Ozir po svetu.

Turki.

Spisal M.

Dandanes že zeló klenka turškemu carstvu. Zanimivo tedaj utegne biti mnogim našim bralcem, da kaj več izvedó od Turkov.

Težko, kakor pri vsakem ljudstvu, je tudi pri Turkih, razjasniti njihovo prvo zgodovino. Veliko so se vbijali učeni s tem; al še le v novejšem času so bili v stanu, jo nekoliko razjasniti iz kitajskih (kineških) virov. Toliko se sme skoraj gotovo reči, da njihova prva domovina je zemlja med Kino, altajskimi gorami in bajkalskim jezerom. Kmalu so se razprostrli z velikega gorovja altajskega in s tangnuških snežnikov po bližnjih nižavah in od tod proti južnemu zahodu in izhodu. Že zgodaj so se naselili v deželi, ki se je pozneje po njih imenovala Turkistan, to je, kraj, ki ga mejí na vzhodu severna Kina, na severji Sibirija, na zahodu aralsko jezero in Kovarezmija, na jugu Tibet in velika Buharija.

Turki so bili v začetku razdeljeni na več rodov, ki so živeli nomadno. Bili so divji, surovi in krvoželjni, pa srčni, in napadali so vedno kitajske okrajne. Okoli 1200 pred Kristusom združi posamezne rodove nek kitajsk carevič, ki je bil s 500 ljudmi zbežal iz očetove hiše, ter se podal k Turkom, ki so se takrat po kitajski še Hiungnu imenovali. Zdaj so začeli biti močni in nevarni sosednim ljudstvom. Napadali so jih vedno in njihova sila je čedalje večja prihajala, tako, da so imeli Kitajci že 200 pred Krist. grozen strah pred njimi. Ali že 141 po Krist. jih zmaga v krvavi bitvi cesar Hiaovuti, ter razbije in pokončá vso njihovo moč. V malo letih so se jih lotile še druge nesreče, notranje razprtije, bolezni in napadi od bližnjih narodov, tako, da so bili že za Kristusa razdeljeni v južno in severno državo in da so bili podložni kitajskim cesarjem.

Južni Hiungnu (to je še zdaj njihovo ime) se zvežejo zdaj s Kitajci in napadajo vedno svoje severne brate. V drugi polovici prvega stoletja po Kristusu jih zapodé proti zahodu in v 5. stoletju že zgine ta veja popolnoma iz zgodovine. Al tudi južni Hiungnu, ki so se bili že tudi sprli s Kitajci, dolgo niso mógli vzdržati napadov od kitajske strani in od ljudstev, ki so bila prišla namesti pregnanih severnih Hiungnu. Pričeli so se tudi pri njih prepiri. Zadnjega vladarja, ki je čez vse gospodoval, vjamejo okoli leta 216 po Krist. Kitajci in si podvržejo vseh narod, ki se zdaj razdeli v rodove, tako, da ima vsak rod svojega poglavarja. Okoli 460. leta pa zginejo tudi iz zgodovine in le tu pa tam se še pokaže kateri rod, ki vstanovi v drugem kraji kako novo državo.

Ravno takrat, ko zginejo Hiungnu iz zgodovine, se naseli ob altajski gori, kakor se pripoveduje, okoli 500 družin, ki so jih Kitajci imenovali Tiukiu, in ki so bile pred ko ne oddelek zginulih Hiungnu. Veliko so prestali pred svojimi sosedi; v sredi 6. stoletja pa jih oprostí sosedovega jarma knez Tumen, ki si pridene ime kan in ustanovi lastno vlado. Ko Tumen že čez 2 leti umrje, prevzame vlado njegov starji, in za tem njegov mlaji sin. V 20 letih se je to kraljestvo tako okrepčalo in razširilo, da je slovelo ne samo v Azii, ampak tudi že na bizantinskem dvoru. Leta 562. pošljejo Tiukiu poslanca do cesarja Justinijana I., da bi zabranil zvezo med njim in Avari, ki so jih bili že v Evropo potisnili. Bojevali so se sosebno s Kitajci in dobivali od njih davek. Pa kar se po navadi z velikimi kraljestvi zgodi, taka se je tudi Turkom pripetila. Že 572. leta se razkroji njihova država v dva velika kanata in iz teh so postali 581. štirje mali. Pa ravno to je bila za njih nesreča, ker nesloga ni nikjer pridna. Leta 586. se loči zahodni kanat popolnoma od vzhodnega in pride v pest Kitajcem, ki so vedno sejali in redili razprtije med Turki. Kakor poprejšnji Hiungnu, oslabite tudi te dve državi po vednih bojih s Kitajci in Perzijani, in zgubite se, vzhodna okoli leta 744., zahodna proti koncu 8. stoletja. (Dal. prih.)

bode potegnila vso pozornost tudi naših sosednih dežel na-se, je sklenil zato odločeni odbor, da ne bode letos razstave v Ljubljani, pa se preloži na eno prihodnjih let.

Od glavnega odbora c. k. gospodarske družbe v Ljubljani.

Tržna naznanila.

Iz Dunaja 12. dne t. m. Goveje meso cent mesarske cene 23 gold. Predivo marsko neomikano 29 do 37 gold. 50 kr., poljsko 21 do 25 gold. Hmelj sateški (česki) 225 do 240 gld. Ježice 11 gld. 50 kr. Deteljno seme očiščeno (rdeče) 37 do 39 gld., (belo) 54 do 65 gold. Češplje turške 23 gold., štajarske 20 do 21 gold. Vinski kamen avstrijski beli 35 do 39 gold., rdeči ogerski 27 do 29 gold. 75 kr. Potaselj ilirski 18 do 19 gld. 50 kr. Volovskih rogov nemških sto po 7 do 8 gold. 50 kr., ogerskih 23 do 25 gold. Volovske kože ogerske, mokre z rogovi po 24 do 26 gold., suhe 50 do 53 gold., telečje kože dunajske, suhe brez glav po 131 do 136 gold. cent. Konjske kože suhe po 4 do 5 gold. 50 kr. Žima prav dolga po 80 do 85 gold., na pol dolga po 60 do 70 gold. Prekajena slanina (špeh) po 37 do 37 gold. 50 kr. Loj po 33 gold. Strd (med) ogerska po 18 do 19 gold. Vosek (rumen) po 122 do 125 gld. Slivovec (z 20 do 22 gradov) cent po 27 do 30 gld.

V Gradcu 12. dne t. m. Volovsko meso cent mesarske teže 23 gold. 40 kr. Telečje meso po 21 krajc. funt, svinsko po 23 krajc., slanina (špeh) friška 38 kr., prekajena 40 kr. Surovo maslo (puter) 55 kr., maslo 50 kr., salo 40 kr. Mleko (sladko) 12 kr., smetana (sladka) 20 kr. bokal. Strd 19 gld. cent. Vosek 120 gold. Deteljno seme 39 gold. Fižol 6 gold. Krompir 2 gold. 30 kr. Moka fina 7 gold. 50 kr., ordinar 2 gold. 50 kr. vagán. Senó 1 gold. 27 kr. Slama 78 kr. cent. Drva trda 8 gold. 65 kr., mehka 7 gold. (po 24 palcev ali colov dolga).

Ukaz ministerski,

veljaven za vse dežele našega cesarstva razun Ogerskega, Hrvatskega in Erdeljskega,

zastran žebčarske tarife.

Na Primorskem, v Dalmaciji in Vojaški granici se tudi letošnje leto cesarski žebci spuščajo brez plačila, — na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem, v Galiciji, v Bukovini in v vseh družih deželah cesarstva pa je trojna tarifa odločena, in sicer se plača za nekatere žebce po 1 gold., za nekatere po 2 gold., za nekatere (in teh je najmanj) pa po 3 gold. — Za posebno izvrstne in potrjene plemenite žebce popolnoma čiste ali napol čiste krvi je tarifa na 4 gold. odločena.

Obrtnijske stvari.

O koristnih vodovodih ali vodotokih.

Ker se je preteklo poletje za tukajšnji farovž na 1020 čevljev daljave iz globoke grape čez skalnati hribec napeljala studenčna voda po lončenem vodovodu (Wasserleitung), zato so se k temu rabile lončene (ilnate) cevi, prejete iz lončarske zaloge Andreja Net-a, posestnika in obrtnika na Kokrici pri Kranji. Ker imenovani obrtnik želi, da bi se v „Novicah“ v občo korist razglasilo, koliko prednost močne, iz dobro vdelanega ila žgane cevi, kakoršne se pri njem dobivajo, pred lesenimi imajo, njegoví želji tem rajše zadostujem,

ker se reč po naslednjih opazkah že sama hvali in priporoča:

1. Pri sedanjem pomanjkanji in dragini lesa in gledé kasnega vrtanja in vkladanja lesenih hlodov stane lončeni vodotok sploh cenejši ko leseni. Predno ti 3 tesarji prevrtajo (včasih pa še v škodo zavrtajo), vmerijo, položijo in z železnimi pušami sklenejo dva po 18 čevljev dolga borovčeva ali mecesnova hloda, ti že dva vajena delavca — izmed katerih eden zmiraj proti v mali posodici cement s prav drobnim peskom meša in napravlja, drugi pa urno cevi skleja in sklepa — položita nad 20 sežnjev lončenih po 2 čevlja dolzih cevi.

2. Trpijo lončene cevi zgorajomenjenih lastnosti brez kraja in konca v zemlji, borovec pa že v 7 do 10 letih v močvirnem svetu segnjije; to pa ti vzrokuje vedno popraviljanje. Večkrat so že našli pri kopanji v zemlji še prav dobro ohranjene lončene cevi, ostanke starodavnih vodotokov, ki so posušene še žvenk imele, kot nove.

3. Izvira voda iz lončenega vodotoka ne le nepokažena po slasti, temveč — ako se cevi saj 2 čevlja globoko vkladajo — poleti zelo ohlajena in zboljšana, ako je bila pri vtoku od vročine preparjena. Od lesa nasproti pa se voda — saj v začetku od novega — neprijetnega duha navzame in postane neokusno mehka.

Komur je toraj treba, naj — ako mu stroški za zmiraj najboljši kamniti vodotok preobilni hodijo — pustí nedolžno preganjani les v miru in pošlje k Net-u na Kokrico po lončenih cevi, kjer se jih neki še za več tisoč gold. vrednosti zgotovljenih nahaja. Pri nas pa imamo brihtnega moža s posebnim orodjem za hitro in stanovitno to delovanje oskrbljenega, kterege vam radi na vse kraje pošljemo, da v „naših“ revnih časih kaj malega zasluži.

Iz Kamne gorice.

L. B., župnik.

Ozir po svetu.

Turki.

Spisal M.

(Dalje.)

Na njihovo mesto pride drug rod, ki je med tem, ko je imenovani hiral, vedno močnejši prihajal. Ta si podvrže v 8. stoletji Ujgure, in od tega časa se tudi njega to ime prime. Ujguri so znameniti za to, ker pri njih se je pokazalo med vsemi turškimi rodovi najprvo neko bolj živo gibanje v duševnem življenji. Imelo je to gibanje velik upliv do drugih rodov. Jezik njihov, iz kterege se izpeljuje novoturški, in pisava sta dosegla že zgodaj veliko popolnost. Al tudi ta rod ni dolgo gospodoval; vedni boji in prepiri so ga oslabili in leta 848. nehal je na vzhodu.

Vidimo tedaj iz tega, da že v začetku so imeli Kitajci velik upliv do Turkov, kar se tiče jezika in tudi njihovih šeg in navad. Tudi v poznejem času se ta upliv ni dal zatajiti. Zarad tega, in da se poznejše dogodbe lože razumejo, bilo je treba pogledati na to vzhodno turško vejo. Vrnimo se zdaj k zahodni.

Že v drugi polovici 8. stoletja razširi rod, ki si je bil Ujgure podvrgel, svojo državo proti zahodu, in ko so bili vzhodni Tiukiu pokončani, do bregov Jaksarta, aralskega jezera in kaspiskega morja. Ta narod na zahodu so Oguzi in Selčuki, kakor ga imenujejo evropejski pisatelji.

Oguzi, katerih prvi oče Oguzkan je živel za Abrahamo, kakor pravijo, so stanovali med rekama Oksom in Jaksartom in so se vedno bojevali z Arabci in Perzijani, ktere so bili 999. leta prav do dobrega otepli. Leta 1018. so si prisvojili vso deželo unstran

Oksa in Jaksarta in prišli so v dotiko s Selčuki, katerih zgodovina se steka skupaj z zgodovino Ozmanov. Ozmani pa so tisti rod, ki se je razširil po mali Azii in prihrul v 15. stoletju v Evropo, kjer je še dan danes.

Selčuska država v Azii se razdeli že kmalu po svojem pričetku na dve veji: vzhodno in zahodno. Vzhodna se je razprostirala čez Perzijo in bagdaški kalafat, zahodna pa čez malo Azijo in azijske okrajne bizantinskega cesarstva. Proti koncu 10. stoletja so bili Selčuki sicer majhen, pa srčen in bojaželen narod. Živeli so z Oguzi v miru, pa ne dolgo. Selčuk (po njem tudi ime) se sprè ž njimi in se umakne s svojimi tremi sinovi od Buhare nazaj. Okoli leta 1034. jih prisili sultan Mahmud, da morajo iti čez reko Oks in se tam naseliti. Mislil je, da bodo zdaj ž njim v zvezo stopili; al čutili so se že premočne, da bi jim bilo Mahmudove zveze treba in da bi se po njem ravnali. Komaj da so prišli na uno stran imenovane reke, že so jeli ropati po deželi notri do Mosula in nadlegovati ljudstva ob bregovih perzijskega zaliva; pa tudi Mahmudove čete so večkrat nabili. Prvega kralja so si izvolili leta 1038; bil je Togrulbeg, sinovec Selčukov, in stoloval je v mestu Nišabur-u. Bojeval se je srečno proti naslednikom Mahmudovim in razširil je državo svojo do Huluana. Manj ugodna mu je bila sreča v vojski z bizantinskim cesarjem Konstantinom Monomahom, s katerim se je več let bil zavolj neke okrajne, pa zastonj. Obrne se leta 1050. proti jugu, podvrže si 1051. glavno mesto perzijansko Ispahan, leta 1055 Bagdad, vrže tadanjega kalifa v ječo, ter se polasti vlade. Nesari, suženj kalifov, ki mu je že pred vlada dišala, se obrne za pomoč do egiptovskega kalifa; al tudi tega zmaga Togrulbeg in se v drugo polasti Bagdada leta 1057.

Slovesno je prejel zdaj Togrulbeg od kalifa oblast in naslov emirolumera, to je, „kneza vseh knezov.“

Zadnja leta njegovega življenja so mu dali veliko opraviti puntarji po vsem kraljestvu; zdaj tu, zdaj tam. Nesarija, ki se je večkrat zoper njega spuntal in se za malo časa Bagdada polastil, dá leta 1060. umoriti. Zdaj bi bil lahko miroval; al vendar ni hotel opustiti vojske. Vedno je nadlegoval dežele ob Evfratu in okrajne bizantinskega cesarstva, dokler ga ni pobrala smrt leta 1063. v 75. letu njegove starosti.

(Dalje prihodnjič.)

Narodne mrvice iz Istre.

Prava istrska gospodarica ne pusti nikdar kotlenih verug, ako kotel na njih ne visi, nizko nad ogenj vseti, da se hudoba na njih kolembajoč (zibajoč) njej ne smije i ne ruga. A prvo, nego se gré spat, Istrka pomete ognjišče, skrbno pohrani ogenj v pepél, stori z lopatico železno znamenje sv. križa v pepél, položi križem lopatico in klešče za ogenj, ili na sam ogenj ili blizo ognja, pak sebe prekriža govoreč:

Sveti križ i sveti Florjan
Čuvajta mene i moj oganj
Od večera do zore,
Dokle peteh zapoje,
Kada peteh zapoje
Mat Mariju zazove,
A Marija angele
Naše dobre čuvare.

Otročiči pa jemljejo na večer slovó od ognjišča tako-le:

Pospí, pospi naše žiže (ognjič),
Sada gremo i mi spat,
I svu noću se ne zbudí,
Dokle se mi stanemo;

Kada se mi stanemo
Bogu se zahvalimo,
Angelu pomolimo
Tebi ćemo dat papat
Dobre suhe smrekvice.

A kadar pride istrska gospodinja v jutre v kuhinjo, je li ki onde ali ne, reče:

Hvaljen budi Isus i Maria,
Dobro jutro nam Bog daj.
Hvala tebi dobri Bože,
Ki s' nas čuval ovu noć,
Čuvaj nas još svaku noć,
Ti jesi naš pomočnik
Svaku uru svaki hip;
Ti s' nas čuval do sada,
Ti se priporučujemo od sada.
Hvala tebi o Mario,
Ka s' nam milost izprosila.
Hvala ti sveti Florjane,
Ki si čuval naš oganj,
Da ne preoblada,
Da nam ne poškodi
Naše kuće, naše dvore.
Slava tebi Dragi Bože!

Otročja pesem sv. Jelene.

Sveta Jelenica
Rano se je stajala
Svoje ruke umivala
I rumena lisa (erlenalica).
Šla je z jenim putem,
Z jenim putem širokim
Sreti se na kamičić,
Ta kamičić podvignila,
Pod njim najde zlatan križ,
Oprala ga belim vincem,
Savila ga v čist obrus,
Ponesla ga k Isusu,

Isusu je rekla,
Je li to vaš križ.
Isus njoj odgovori,
To je moj križ pravi.

Zakaj sever hišo mete.

Hvalil se je Kukulja,
Da se j' dobro uženil.
Storil kuću na bregu
Obrnul vrata k severu,
Da mu sever kuću mete,
Kada mu je žena neče.
J. Volčić.

Zelenica — Železnica. *)

Nad Ljubeljem Zelenica
Kinč in kras je vseh goric,
Žari sveta z nje danica,
In srčalo je devic. **)

Dragost njeno je zakrila
Slepoti modrih kdaj;
Veljavo njeno je odkrila
Prostost uma zdaj.

Je beguncem krilo dala,
Dveh dežel kazala pot;
Potniku veselost s'jala,
In za brambo stala plot.

Zlila bistre je vodice
Iz zaklada nam srcá,
Obema rada je cvetlice
Darovala lepega duhá. ***)

Srna plašna tam živela,
Divja koza pašo zná;
Po višavah drevja zelenela,
Prsi gole — bele dá.

Zelišča inó cvetlice
Nje lepoto venčajo;
A dolin jej veselice
Svete groze skrivajo.

V solca zlatu je svetila,
V rajski žalosti gorí,
V dušo nado nam je vlila;
Samotna iz srca pa želí:

„S svetom da bi se sklenila,
Da „mila braća“ zbrala se,
Venec slave vam delila,
Ki sinovi Slave ste!“

H. V.

Dopisi.

Iz Aleksandrije v Egiptu 1. jan. * V dragih naših „Novicah“ sem čital, da je prišlo le-sem krdelo francozke armade; al o tem je k večemu to resnica, da je morebiti katerikrat kak oddelek na Kitajsko šel. Res pa je to, da je angleška vlada od turške dovoljenje dobila, da sme tabor od 10 tisoč angleških vo-

*) Okoli 40 let se že govori, pa beseda je zmiraj le beseda ostala, da se Zelenica poleg Ljubelja predere in tako najkrajša in ravna pot najde, ki Rudolfovo železnico združi z južno. Zdaj se je zopet izbudila ta misel, in kakor nam časniki pripovedujejo, se utegnejo tega predora lotiti in ga v 2—3 letih dognati. Naj ta mala pesmica izrazuje veliko moje veselje, katero me navdaja, ako premišljujem, kako bi ta železnica povzdignila obrtnijo domovine naše kranjske.

**) Kar nam je znano, ni se še rudar njenih žil dotaknil.

***) Spominjam se rajnega Hladnika, ki jih je tu nabiral.

vensko ime nositi; akoravno nas ni veliko milijonov, vendar nismo zadnji v slovanskem kolu.

Vzel sem v roke stare, stare, že od črvov načete knjige in rokopise, dokumente; pregledoval sem povestnico od cesarja Dioklecijana do turških vojsk; vtopil sem se v Braminske spise in spominke meksikanskih Aztekov; al tacega slučaja in primerljeja nisem nikjer našel, da bi bil kje kak volilen odbor 25 poslancev nasvetoval pa se z vsemi nasveti tako neumrjoče blamiral. Ta prikazen je tedaj res zgodovinska.

Ni se te 3 dni bitka bila za to, ali bomo februaristi, dvalisti, liberalci, Belkredjanci, reakcionari itd., ampak bila se je bitka: ali bo naš narod morebiti v nekoliko letih veliko-nemški, ali pa slovansko-avstrijski. To je pravi pomen te bitke.

Vi možje pa, katerim je narod s tolikim žrtovanjem svoje zaupanje pokazal, bodite njegovi pravi poslanci, pravi namestniki povsod in v vseh zadevah!

Še enkrat pa rečem: Živio slovenski narod, živio na veke, večna slava pa njegovim volilcem!

Gospodarske stvari.

Kaj je treba,

da kmetovanje ne gré rakove poti, temveč da napreduje?

Leto 1848., ko se je marsikaj prekucnilo na svetu, je sicer kmeta rešilo desetine in tlake, ki ste ga stoletja zeló težili. Al treba mu je bilo plačati odškodnino; davki so prihajali od leta do leta veči in so zdaj toliki, da jih ubogi kmet komaj zmore; dnina za delavce je tudi poskočila, žitna cena pa bolj pada kot kviško gré.

Kako si more kmet pomagati v tacih okolščinah? Drugače ne, kakor da začne kmetovati umno in skrbno, to je, da poišče vse poti, po katerih more poljedelstvo svoje potisniti naprej.

Naj mu pokažemo glavne take poti:

Eno je to, da dovelj globoko orje svoje njive in jih skrbno obdeluje. Naši kmetje se držé starodavne navade, da tudi tam, kjer je mogoče, komaj globokeje orjejo kakor 2 ali 3 palce (cole), — da jim premalo brana šviga po njivi, valjarja pa celó ne rabijo, če tudi je neobhodno potreben za težko in lahko zemljo. In kako slaba so naša navadna drevesa (plugi), namesti da bi si omislili na priliko izvrstnega Cugmajerevega, ki se dobí za kakih 20—24 gold. Tudi dobra veterница, ki čisti žito, je sila potrebna, ne samo za to, da se odpravi plevel in druga šara, ampak da se odstrani lahko na pol zrelo seme.

Drugo nič manj kakor globoko oranje je potrebno to, da se dobro pogojena njiva pri taki moči ohrani, da more kaj roditi. Čem več kmetovavec po žitu in družih sadežih, ki jih na prodaj nese, izmolze zemljo, tem bolj mora skrbeti, da izstradano zemljo zopet nasiti z gnojem. Kmetovavec mora tedaj svojo posebno skrb obračati na to, da si dosti gnoja napravi, a tudi močnega. Zato more skrbeti, da se iz gnoja na gnojišču ne izpuhtijo najtečnejši deli, ampak da jih v gnoji zadržuje s tem, da gnojni kup potresa z mavcem (gipsom), in da z neprecenljivo gnojnico večkrat pomoči gnojišče.

Tretje je to, ako potrebuje več gnoja, da skrbi za to, da prideluje več živinske klaje, s katero si redi potrebno živino (blago), ktera mu gnoj dela. Umen gospodar more tedaj svoje posestvo tako vrediti, da v pravi primeri z žitom in družimi kupčijskimi sadeži prideluje tudi živinske klaje, kajti klaja je podpora gospodarstvu, da more napredovati.

Četrto je to, da si gospodar iz glave izbije napačno misel, da s tem zboljša rodovitnost svoje zemlje, ako le veliko repov v hlevu ima, — to je napačna misel! Le dobro rejena živina dá ti tečen gnoj; ako ti živina strada, tudi to ni veliko vredno, kar od nje pride. Slokava živina — reven gnoj! Posebno je pri izreji mlade živine na to gledati, da se že v prvih letih dobro redí, sicer ostane vse žive dni slabotna živina.

Ako ima gospodar veliko gnoja, je péto to, da zraven žita — kot poglavitnega sadú — tudi prideluje, ako je krajza to, kupčijskih rastlin, kakor ogeršice, lanú, hmelja itd.

Naposled skrbni gospodar ne bode zanemaril toliko koristne sadjereje in murvoreje; po uni pridelala si sadja, ki je gotov kapital, naj si ga obrne kakor koli, — po tej pa svile (žide), ki še ni nikoli brez kupca ostala. „Na vsak prazen prostor posadi drevó; boš videl, da nêslo ti bo!“ To ni prazna beseda; prašaj le pridne sadjerejce.

Ozir po svetu.

Turki.

Spisal M.

(Dalje.)

Tako je Togrulbeg postavil državi trden temelj in njegov stričnik in naslednik Alp-arслан, to je, močen lev, ga je posnemal. Za Togrulbega je bil ta skoz 10 let deželni poglavar v okrajini korazanski in potem kralj selčuski. Prva leta je skušal utrditi svoje kraljestvo, potem se je pa kakor njegov stric začel bojevati. Tri leta se vojskuje neprenehoma z bizantinskim cesarjem Romanom Diogenom; al sreča ga zapustí hipoma. Roman ga zmaga l. 1071. z deset tisoč pešci in nekoliko konjiki, ga vrže čez Evfrat, se polastí trdnjave Malaskurd in ga prisili, da sklene mir ž njim. A to je bilo Arslanu preveč. Naglo zbere vojsko, udari na sovražnika, zmaga in vjame cesarja v krvavi bitvi. Ravnal je s svojim jetnikom, kakor se spodobi cesarju; al vendar ga ne izpusti, dokler mu ne obljubi dati en milijon zlatov odkupa, vsako leto 160.000 zlatov davka in izpustiti vse jetnike. Pa tadanje spremembe na bizantinskem dvoru so branile cesarju spolniti svojo obljubo. Še na poti ga vjame armenski kralj, ki ga oslepí in v neki samostan pošlje, kjer je kmalu umrl.

Ko Alp-arслан to zvé, gré s svojo vojsko v malo Azijo, in med tem, ko on tukaj zmaguje, mu sin Malekšah podvrže Georgijo. Zdaj ko je bil svojo državo na zahodu utrdil, se obrne proti vzhodu, da bi si pridobil deželo svojih preddedov Turkistan. Z dvesto tisoč možmi gré čez reko Oks, vzame trdnjavo Berzem in že je skoraj končal vojsko, ko ga razdivjani kovarezniški poveljnik Jusuf Kotval z bodalom smrtno rani. Umrl je leta 1072. v najlepših letih. Vladal je le 9 let in 6 mesecev; al vendar si je pridobil v tem tako kratkem času veliko slavo. Bil je pravičen in blag vladar, ki ga je vse ljubilo in spoštovalo.

Za njim pride na prestol njegov sin Malekšah, ki si ga je bil oče že prvo leto svoje vlade za naslednika izvolil. Pa to se ni zgodilo mirno. Bojevati se je moral za prestol sè svojim ujcem, ktereга je zmagal, vjel in s trupom usmrtiti dal. Vladal je potem neodvisno. Ko umrje leta 1075. v Bagdadu kalif, izvoli Malekšah družega na njegovo mesto in potem pošlje svoje vojskovodje v Egipt do Kaire in v Sirijo do Antiohije. Ti mu podvržejo Damask in nekaj emirov, ki so bili do tistikrat še nekoliko samostojni. Srečno se je bojeval tudi proti svojemu bratu, ki se je hotel polastiti

Kovarezmije. Leta 1089. jo vdari sè svojo vojsko čez Oks, posede Samarkand in si podvrže več knezov, ki so vladali v teh krajih.

Znamenita je njegova vlada zavoljo miroljubnega obnašanja velikega vezira, ki se sme šteti med najprevidniše državnike in najbolj učene možé, kar jih nahajamo v stari turški zgodovini. Veliko je storil za šole, podpiral je vednosti in skrbel za izobraženje ljudstva. Pa nevošljivost mu skoplje grob. Zameril se je bil Malek-šahu in leta 1092. ga umori zavrato neki suženj, ki ga je zato vdinjal njegov naslednik.

Malek-šah umrje še tisto leto v Bagdadu v 39. letu svoje starosti, v 20. svojega vladanja. Njegovi štirje sinovi si razdelé okoli leta 1103. po dolgih in krvavih bojih veliko kraljestvo, ki jim ga je oče zapustil. Zdaj je začelo iti vzhodnje selčusko kraljestvo svojemu poginu naproti, zahodnje pa si je jelo pomagati in rasti. Mahomed, ki je dobil po smrti svojega brata leta 1104. naslov „sultana vseh Selčukov“, se je bojeval skoraj vès čas svoje vlade zoper notranje sovražnike, in čeravno je zmagoval, oslabil je vendar tako zelo, da se je še komaj mogel braniti križarjem, ki so bili takrat Sirijo posedli. Umril je leta 1118. in zapustil državo svojemu 14letnemu sinu Abulkarem-Mohamedu, ki je pa le malo časa vladal.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Buda-Pešta 1. sveč. V. B. — Avstrija kmalu bode zaročena z dvalizmom in vsaki dan utegne se slišati, da je magjarsko ministerstvo izvoljeno. Odbor sedem in šestdesetnjakov peštanskega deželnega zbora zdaj tako hiti z obravnavami o vzajemnih državnih zadevah, da brž ko ne bode že prihodnji teden vès deželni zbor te obravnave v pretres vzel in skor gotovo je, da bode zbornica poslancev vse odstavke brez prenaredbe odobrila, in tako bode storila tudi zbornica velikašev. K večemu v enem tednu potem utegne magjarsko ministerstvo že gotovo biti. Kdo Magjarom krmilo Avstrije na milo in nemilo družih narodov v roke podaja, tega mi menda ni treba razkladati. Ako mora Avstrija še nemško-magjarski dvalizem skusiti, naj se zgodi! Slovani niso tega krivi; bojé se pa na vso moč, da ne bi dvalizem prepozno pokazal nesrečnega svojega sadú!

Maribor 20. jan. — Naša velika beseda 16. t. m. v Kartinovi dvorani Slomškovega spomenika odbornikom na čast je bila dostojna; nekteri mislijo celó odlična. Okoli 400 gostov se je zbralo iz Slovenje Bistrice, iz Frauahajma, Ruš itd., pa tudi prijatelji čitalničini iz Maribora so prišli v obilnem številu, tudi c. k. okrajni predstojnik g. Aračeza je počastil besedo in s tem Slovencem svojo prijaznost skazal. Predsednik je primerno nagovoril občinstvo ter povdarjal moč rodoljubja, ki je pripravljeno blago in kri žrtovati domovini in je rodilo vsegdar najslavnejše čine in tako tudi narodovemu buditelju Slomšku postavi spomenik hvaležnosti in spodbude. Po mnogih pomenkih in prevdarkih je naposled obveljal predlog, da se spominek Slomšku postavi na prostoru pred cerkvijo sv. Alojzija in med semeniščem in gimnazijo. Mislilo se je, da pride spominek na kak javni trg našega mesta; al ni ga pripravnega trga za javen spominek, pa tudi če bi kje bilo prostora, „mestni naši očetje“, za to pobarani, so kar naravnost rekli: mesta ne zadeva ta stvar (spominek) nikakor!! — Potem se je vršil program, ki je bil deloma že zadnjikrat v tem listu naznanjen. Pevštvo so podpirali izvrstni gosp. pevci sl. ptujske čitalnice in tako-le je bil združen zbor v jakem številu preko 40 glasov je segal globoko in krepko poslušalcem v srce in

klical Slovencem: „Naj volja tako krepka ko tvoje gore, naj moč ti bo taka ko tvojih je rek.“ S temi besedami namreč povzdiguje S. Jenko v pesmi „Naše gore“ rojake svoje, in lep napev ji je zložil dr. G. Ipavec. Drugi zbor je bil hrvatska pesem „Gde je slavka domovina“ od J. Kukuljevića. „Gde slavyjanska narav prosta, gde duh pravi ljudski osta, široki je sveti dom vseh gdanah Slavjanom“ — se je razlegal krepk in veličasten odgovor. Gospodom pevcem sl. ptujske čitalnice naj tukaj za njihovo ljubeznjivo prijaznost in darežljivo vzajemnost očitno izrečem iskreno zahvalo. Jako dopadli so se samospevi naše domače umetne pekinje rodoljubne gospé V. in deklamacija gosp. dr. R., ki nam je Tomanovo „Rodoljubje“ navdušeno govoril. Zdaj pa pridejo naše posebnosti, da bolj rečem, odličnosti: igra na goslih in „Črni Peter.“ „Črnega Petra“ smo že večkrat videli; al zdi se nam, da so pred večim občinstvom igralci še bolj vroči; vse se jim je bolj nagodilo, tako da smemo reči, da ta večer se je po tukajšnjih igralcih ta igra najlepše igrala; obilen smeh med igro in ploskanje brez konca po dokončani igri je našim prostovoljnim umetnikom in umetnici najboljša hvala. Na goslih je gospodičina Weiser, hrvaška umetnica, igrala, tako nežno in milo in je goslam izmikala tako ganljive glase in harmonije, da ji izvedenci in ostri sodniki priznanja in naslova umetnice niso mogli odreči. Nam pa, ki umetnosti te ne razumemo po vrednosti ceniti, so se narodne melodije in posnevanja tamburice v spomin vtisnile, in da tega ne hvalim, česar ne razumem, sem navedel le sodbo znalcev in pa navedem občno hvalo poslušalcev. Slava rodoljubkinji! naj spravi v čast hrvaško in slovansko ime po svoji umetnosti, ki jo je ji Bog dal. — Tako se je vršila z občno zadovoljnostjo ta javna beseda; potem je nastopila mestna godba in urni plesavci in plesavke so prišli na svoje delo, česar so že komaj čakale krasotice mlade. Veselica je bila celo noč.

Iz Pliberka. — r. *) (*O naši volitvi v Velikovcu 29. januarja.*) Kakor se sè srčnim veseljem in narodnim ponosom oziramo pri sedanjih volitvah na vaše slavne zmage po Kranjskem in Štajarskem, tako osupnjeni moramo biti na Koroškem, ker nam sopet te volitve spričujejo, da se jih veliko število naših Slovencev še sedaj niti svoje narodnosti, niti še manj svojih pravic ne zaveda. Slišali ste že drugod, da sta naša vrla slovenska kandidata pri volitvi v Velikovcu 29. januarja padla. Res da smo zastran g. dr. Pavliča že naprej malo upanja imeli, ker je po vsi tukajšnji okolici še premalo znan; a kdor za naše okoliščine vé, se mora še čuditi, da je 34 glasov dobil. Nobena živa duša, dá, celó naši zakleti nasprotniki pa vendar si niso mislili, da g. Einšpieler ne bo ostal v večini, in še sedaj nam ne gré v glavo, kako da je bilo to mogoče. Zahvaliti se ima največ Slovencem unkraj Drave, našim fužinarskim uradnikom v Prevalih, v Možici in enemu v Črni, pa Guštajnčanom, zlasti lebuškemu županu in pliberškemu zdravniku, ki sta že poprej na vse kriplje in na vso sapo (g. Einšpieler si lahko misli, kdo da je tukaj njegov poseben prijatelj!) zoper njega delala, in vidé, da v pliberški okolici za nju kratkimalo ni zmage, sta seme svoje agitacije po družih okrajih sejala; dá, lebuški kakor pliberški župan peljala sta se že pred večerom volitve v Velikovec, ter delala za žive in mrtve zoper oba narodna kandidata Einšpielerja in Pavliča. Zato si le dobro zapomnite, kako nasprotniki znajo, in se nikdar pred njimi dosti svestih in gotovih ne mislite; — naši nasprotniki cele noči ne spé! Še celó na dan volitve sli-

*) Prosimo lepo.

todisti in Wesley-anci, o katerih sem že govoril, v časi svoje himne baželorijo; tudi ne vidiš ljudi postajati — posebno možkih ne — in se o praznih rečeh razgovarjati, pri vsaki hiši je vse mirno; celi dan gre vsakdo le po svojih poslih ne brigaje se za drugi svet in ravno tako se zvečer vtrujen tiho k počitku podá.

Na potu iz prijaznega mesta Beverley-a, katero je 8 milj od Hulla v York, prehitela me je noč, da mi ni bilo prenočišča dobiti, posebno ker sem iz pravega pota zašel celó med polja, travnike in pašnike. Gredé dalje in dalje v mraku in temi naletel sem trumo ovác ali goved, ki so prenočavale same na lepo ograjenem pašniku. Naposled najdem tudi kopico sená blizo nekega ovčjega krdela in zavalivši se va-nj, prav dobro zaspim. Pri tej priliki ne morem si kaj, da ne bi mimo gredé omenil sledeče dogodbe. Ako bi me še kedaj drugač sreča na Koroško zanesla in sicer blizo ali na Led, povem, da bi rajši šel prenočišča pod kakošno smreko ali na senéno kopico iskat, kakor glasit se pri poštnem gostilničarju, kateri me je nekdam, s predragim mi prijateljem, ko na večer po dežji mokra in po dolzem popotvanji vsa trudna tje prideva in prenočišča prosiva, v konjišnico poslal na kup konjske stelje v nekak kot poleg kónj, kjer je še hladen veter, ne vem, ali skoz okno ali kako drugo prasko dež na naju nosil. E prijetna bila je noč poleg konjskega klobitanja! In zato, da sva pravico tamkaj ležati imela, morala sva še svoje popotne liste mu čez noč izročiti. Eto pozdrav rdečonosnemu, poštarškemu gostilničarju na koroškem Ledu, ako še živi!

Al zdaj hočem o družih stvaréh govoriti, o ovcah in njihovi reji in to še toliko bolj, ker mi je ovčarstvo zeló na srce prirastlo, ali še bolje rečeno, ker sam sem pri ovcah vzrastel, to je, Pohorec sem, in, akoravno nisem iz Skumerske fare, o kateri se poje:

Blagor tebi Skumerska fara,
Kder je že navada stara;
Da vsaki farman je smolar,
Vsaki burgar pa coklar.
Ko se otrok na svet uleže,
Mu že coklice priveže,
Ga zažene ovce past,
Kak bi sročé moglo rast' itd.

vendar sem blizo te fare od ondot, kjer se pravi, da je svet z deskami obit in se sinčekom blizo tako godí, kakor onim v Skumerski fari, da že poprej ovce pasti morajo, kakor dobro hoditi znajo. Mene, takošnega ovčarčka je ljubeznjivi starček Vidovni Juri iz Skumra večkrat obiskal učeč me svoje pesmice; rekši:

Star koš na hrbtu nosim,
Po sveti grem okolj,
Vse sorte pesmi trosim,
Ne zmanjka m' jih nikolj itd.

Da! ni mi ta možek prepeval „Arma virumque cano“, pa Jurjeve smolnate pesmi so mi bolj pri srcu, kakor pozlačene Virgiljeve, in želim, da bi pohorskim ovčarjem se še več Vidovnih Jurjev pridružilo.

Al zakaj teh stvari omenjam potovaje po Angležkem? Zato, da bi drugi bratje ovčarji, kateri bi slučajno čitali, kar pišem o ovčarstvu angležkem, mi verovali in zaupali vedé, da sem iz njihove „cunfti“.

V jutro je že solnce sijalo, ko se v senéni kopici prebudim in oči odprem; moja prva skrb je bila se po ovcah ozreti, kakor nekdam domá, kadar sem na paši zaspal in živino zgubil. Oj veselje! ovce so se vse blizo mene pasle, nisem jih zgubil; mislil sem se domá na Pohorji, šel sem med nje — pa pri tem se obrekne možki glas „What do you want Sir?“ (kaj bi radi?) Ogleдавši se vidim, da stoji pri meni korenjašk ovčar Anglež s primerno mu batino. To me je pa celó iz spanja zdramilo; povem mu na kratko svoje želje in dogodbe; možak me mirno poslušá in večkrat od

pete do glave pogleda, potem pa me med ovčjo trumo peljá in mi eno za drugo skazuje in še pri vsaki natančno genealogijo (rodopis) razlaga. S takim ovčjem rodbinoslovjem me je tudi v Normandii na Francozkem nek star ovčár mnogo kratkočasil, al Francoz nikako ni bil tako ponosen sè svojimi ovcami, kakor Anglež v Yorkshire-i; pa saj bi tudi ne bil mogel biti. Slišati razlago ovčje genealogije — mi bo pač vsak čitatelj rekel — ni nikakor zanimivo; res tudi jez sem teh misli, al naj mi reče kdo, ali ni marsikaka slavljena človeška genealogija v zgodovini še manj zanimiva, in vendar se toliko študentov in profesorjev ž njo grenko muči. Ko sva si tako vse ovce na drobno ogledala, podal sem se z ovčarjem, ki je bil sam farmer, na njegov dom, kjer mi zajterk ponudi in mi še več o ovčji reji pripoveduje. (Dal. prih.)

Ozir po svetu.

Turki.

Spisal M.

(Dalje.)

Abulkarem-Mohamedov stric Sančar, ki je bil že 20 let poglavar v Kovarezmii, še dobro ne zve smrti svojega brata, pa že si dá naslov „sultana.“ Napoti se sè svojo vojsko proti Perzii, zmaga Mohameda v krvavi bitvi ter mu vzame vse zunaj malega kosčka perzijske zemlje. Mohamed vlada potem še 13 let pod vodstvom svojega strica v Iraku, vedno se bojevaje sè svojim bratom, ki si je bil dal tudi naslov sultanov, s križarji v Sirii in z bagdaškim kalifom, ki ga prisili, da mu dá vse orožje in da mu mora davek odrajtovati.

Po njegovi smrti leta 1131 prevzame brat Masud vlado v Iraku. Tudi on se je bojeval z bagdaškimi kalifi, dokler ni vzel za ženo hčeri kalifove Fatime. S tem pa si pridobi oblast in pravico, da se sme njegovo ime imenovati v molitvah; vendar vladar prav za prav je bil le Sančar, ki se je tudi vedno bojeval z bližnjimi in daljnimi sosedi, dokler ga leta 1140. karizmiški sultan v krvavi bitki ne zmaga. Pokončá mu vso vojsko, vzame mu vse, kar je premogel in še Sančar sam mu komaj uide. Kmalu ima zopet pripravljeno vojsko, udari jo zopet na karizmiškega sultana in povrne mu, kar mu je šlo. Že stara resnica je, da sreča stori človeka prevzetnega, in to se je pokazalo kmalu tudi pri Sančaru. Namesti da bi bil skrbel zdaj, kako bo zacelil rane svojemu narodu, ki so mu jih bili vsekali vedni boji, iskal je le priložnosti za nove boje. Le prehitro za-nj se mu ponudi taka priložnost. Zgodilo se je pa to tako-le: Oguzi, ali kakor so jih Bizantini imenovali, Turkomani, so živeli mirno, pečaje se z živinorejo v balški okolici in odrajtovali so Selčukom davek. Mahoma švigne emiru balškemu misel po glavi, da jih napade sè 10.000 vojaki in jih skuša drugam segnati. Oguzi bojujejo se ko levi in v malo urah je vsa emirova vojska pokončana. Emir se obrne za pomoč do Sančara, kateri mu je tudi ne odreče. Kolikor mogoče hitro zbere vojsko sto tisoč mož močno, med tem, ko Oguzi divjaje mesta in vasi požigajo. Ko izvedó, da namerja Sančar po njih udariti, mu ponudijo sužnjeve in denarja kolikor bi hotel, samo, da bi jih v miru pustil; al Sančar hoče razsoditi z orožjem v roki. Vojski se sprimete — sreča je ugodna Oguzom. Ne samo, da so mu vso vojsko pokončali, ampak vjamejo celó Sančara samega. V začetku ravnajo ž njim, kakor se takemu spodobi; ko jim pa noče prepustiti glavnega mesta, dajo mu tudi okusiti, kaj se pravi vjetemu biti. Cela 4 leta razsajajo potem Oguzi po Sančarovih okraj-

nah, in to tem grozovitnejše, ker si domišljujejo biti izvoljenci za to, da svet očistijo islama (turške vere). V imenovanih štirih letih vendar zberó Sančarovi emiri ostanke velike vojske in svojega gospoda in deželo rešijo iz sovražnikove oblasti. Maščevati se misli zdaj Sančar zavolj tolike sramote, ki so mu jo napravili Oguzi; al ni mu bilo dano, kajti leta 1156. ga pobere smrt in mu tako uniči vse naklepe njegove.

Po Sančarovi smrti je bilo kmalu konec vse moči selčuske. Nesloga in prepiri med emiri so kraljestvo v kratkem času tako globoko pogreznili in v nič spravili, da že čez 40 let po Sančarovi smrti mine v Perzii oblast selčuskih vladarjev. Zadnji vladar, ki je imel še naslov sultana, umre leta 1195. Veči del dežele, ki je bila pod vladjo selčusko, dobi sultan kovarezmijski, ki pa si podvrže tudi skor vso Sirijo in velik del male Azije, dokler si pozneje ne prisvoje Mongoli Kovarezmije, cele Perzije, Sirije in male Azije.

Ozrimo se zdaj še malo na mlajšo selčusko vejo.

(Dalje prihodnjič.)

Slovstvene stvari.

Slovansko slovstvo.

* „*Zakonska sol*“ — tako se zove kratkočasna igra, ki jo je izurjeni prestavljaivec gledališčinih iger gosp. dr. Matija Prelog po nemški poslovenil in na svetlo dal. Ker igro vršijo samo tri osebe in je prizorišče celó prosto, bode dobro došla čitalnicam, ktere občinstvo svoje radi kratkočasijo s šaloigrami. Cena ji je le 15 soldov; v Ljubljani jo prodaja knjigar J. Lercher.

* *Prijatelj pučki* — tako se zove hrvaški časnik, ki ga bode v Varaždinu na svetlo dajal gosp. Bartol Francelj, učitelj na realki, s tem glavnim namenom, da med ljudstvo (puk) širi omiko na vse strani, razun politike. V razglasu svojem piše gosp. izdatelj med drugim to-le: „Skoro vsi evropski narodi nastavljaju školsku obuku svojega puka shodnimi knjigami i listovi, jer bez toga veoma malo koriste učione. Usudjujem se napomenuti u tom obziru bratju Slovence, koji imaju liepih pučkih knjigah, što ih stvara slavno društvo sv. Mohora i četiri pučka lista. Uprav ovimi sredstvi napredovao je slovenski puk u novo doba vrlo dobro, premda mu bijahu (pa su mu mnogo još sada) pučke škole tudjom zlobom do zla boga nevaljane, premda je čamio do tisuć godinah pod protunarodnom birokracijom, te se je još nedavno mislilo, da ga više neima. Sve to sklonulo je podpisanoga uz obrečenu pomoć vrstnih prijateljah izdavati tjednik, koj će se zvati „*Prijatelj pučki*.“ — List će se izdavati u Varaždinu svakoga četvrtka na pol arka, a uz-anj će češće izlaziti oglasnik kano prilog. Ciena je „*Prijatelju*“ na pol godine, to je, od početka ožujka do konca kolovoza: Poštom i nošenjem u kuću 1 for. 50 novč. Predplaću prima samo na pol godine podpisani urednik, te moli slavne rodoljube, da mu ju šalju do početka ožujka.

Slovenska (slovaška) Matica.

Matica slovenska v Banjski Bistrici v Slovaki je poslala Matici naši zopet tri lepe knjige, ktere nam očitno kažejo, kako krepko napreduje na veliko korist svojemu narodu.

Mislimo, da bode našim bralcem po godu, ako pri tej priliki na kratko omenimo najvažnejših stvari iz zgodovine tega društva. Leta 1861. so sprožili slovaški rodoljubi na velikem narodnem zboru v sv. Martinu

blagonosno misel, po zgledu drugih slovanskih Matic osnovati društvo v povzdigo dotlej zanemarjenega slovstva in narodnega izobraženja.

Djansko pa je pričela Matica slovenska svojo delavnost 1863. za Slovane jako pomenljivega leta, kajti praznovaje god slovanskih blagovestnikov so obhajali Slovaki prvi veliki zbor slovenske Matice v Turčijanskem sv. Martinu.

Čez 5000 navdušenih rodoljubov vsakega stanu in razne starosti se je vdeležilo pod prvomestnikom preuzvišenim škofom Štefanom Mojzes-om prvega občnega zbora. Ko je Njih Veličanstvo blagovolilo potrditi pravila in velikodušno darovati društvu 1000 gold., odpravila je Matica posebno poslanstvo na Dunaj, naj se v imenu vsega naroda zahvali presvetlemu daritelju.

Da število udov dan na dan raste in se doneski prav obilo stekajo, kažejo nam računi matičinih dohodkov. Koj prvega leta imela je Matica skupne vplačane glavnine 37.875 gold. 2 kr. a. v. (in 56.188 gold. 4 kr. zagotovljene); leta 1865. je naznanil blagajnik tretjemu občnemu zboru, da znaša vplačana glavina 55.579 gold. 64 kr.; leta 1866. se je Matičin imetek pomnožil po blagajnikovem sporočilu pri četrtem občnem zboru do 57.682 gold. 84 kr.

Posebno omeniti je dar blagodušnega gosp. J. N. Petiana, fararja (župnika) v Turopoli na Slovaškem, ki je v oporoki poklonil Matici 9000 gold., in tega, da slovenska Matica podpira po svojih pravilih tudi pridne pa uboge dijake raznih fakultet.

Matica slovenska ima tedaj že toliko dohodkov, da more popolnoma vstrezati društvenemu namenu in razvijati vsestransko delavnost.

Da se narodna zavest zbuja in razširja med prostim ljudstvom, zato je dal odbor na matičine stroške natisniti krasna ogovora gos. predsednika Štef. Moysesu pri II. in III. občnem zboru v 10.000 iztiskih, ki so se po sklepu občnega zbora zastonj razdelili med ljudstvo.

Izvrstni spis prevzvišenega škofa Moysesu v kalendarji za leto 1866. „*Myšlenky o zahradnictve vobec a o šteparstve obzvláste*“ (misli o vrtnarstvu sploh in o sadjereji posebej) je prišel na Matičine stroške še tudi v posebnem natisku (5000 iztiskov) na svetlo, in se je razdelil med narod.

V veliko korist Matici slovenski bila je prostemu ljudstvu primerna razprava: „*Rozhovory o Matici slovenskej*“, ki se je tudi v obilnem številu razposlala po deželi. Gospod farar na svojem vrtu jedrno razlaga sedoma Načinskemu in Cudzoňu prevažen in občekoristen namen slovenske Matice, dokazuje jima, da morajo tudi prosti kmetje djansko pokazati ljubezen do svojega naroda in pristopiti kot udje k slovenski Matici. Razun že omenjenih prstonarodnih knjig je dala slovenska Matica še te-le na svetlo:

Letopis Matice slovenskej ročnik I. 1864., ročnik II. 1865., ročnik III. 1866. Letopisi obsegajo pravila, sporočila o matičini delavnosti, najvažnejše stvari iz vseh odborovih sej, sklepe občnega zbora, natančno statistiko udov itd.

Slovenská čítanka pre nižšie gymnásia sestavil E. Černý diel I. 1864. in II. 1865. *) — Obe knjigi je potrdilo kr. ogersko namestništvo z odpisom od 13. novembra 1864. pod štev. 90.335 in 12. decembra 1865 štev. 94.771 za šolski berili (čitanki).

Narodní Kalendár (koledar) ročnik I. za leto 1866. in ročnik II. za leto 1867.

Počtoveda čili Arithmetika pre I. II. a III. gymn. triedu (razred), pre nižšie reálky i obcný život, složil

*) Del II. je vse hvale vredno berilo. Brž ko dobi Matica tudi I. del, razodenemo obširneje svoje misli o teh izvrstnih knjigah. Pis.

države, ktera je prav za prav le nasledek in gotov nasledek enote in sreče, ne pa cilj in konec, kakor si ga politični teoretikarji mislijo.

Ozir v pretekle čase.

Malo pojasnilo ogerskega vojnega ministerstva leta 1848.

Spisal Franc Š.

Bilo je poleti 1848. leta. Večidel avstrijske armade bilo je na Laškem, da varuje pravice cesarske hiše, kar se na Ogerskem vname strašni punt in mednarodni boj, Košuta pa naglo skličejo za predsednika.

Pod vodstvom ogerskega vojnega ministerstva, kteremu so bile, kakor je znano, vsa na Ogerskem bivajoča krdela, večidel ogerskega naroda, podložna, je bilo kaj lahko avstrijsko državo, ktere armada se je na Laškem v očitnem boji, in na Dunaji, Gradcu itd. zavoljo vstaje potrebovala, v nevarnost spraviti, in v kratkem času tako razširiti revolucijo, da se je mōgla le po mnogih velicih zgubah in po pripomoči Rusov komaj v dveh letih popolnoma zatreti.

Takrat je bila država v nevarnosti, da se razdrobi; Ogri so očitno napovedali boj in izdajo svojemu pravemu Gospodu, in mnogo Nemcev je gledalo v Frankobrod.

V tej zadregi se vzdigne rešilni angelj avstrijski, stara, iskušena zvestoba slovanska. Jelačić, ban hrvatski, ni mogel dalje trpeti napuha in podjarmovanja drugih narodov in posebno Slovanov na Ogerskem ne, in hotel je dokazati svetu — akoravno so ga na Dunaji kot vélikega izdajca preganjali — da Slovani avstrijski in posebno trojedine kraljevine verno stojé za Avstrijo in cara njenega.

Njegovi vojaki, akoravno le v srajci in spodnjih hlačah pa s puško v rokah, otepli niso le samo vse ogerske honved-armade pri Schwehat-u strašno, ampak kaznovali so tudi eksemplarično razuzdanost in oboroženo upornost Dunajčanov za dolgo dolgo časa.

V oktoberskih dnevih je bila avstrijska država zopet rešena, in po kom? Po Slovanih in po Jelačiću, drugem Zriniju.

Ako se spominjamo teh dni, živo nam stopi pred oči tudi spomin, kako krivično je ogersko vojno ministerstvo rabilo svojo vladno oblast leta 1848.

Kakor je znano, Jelačić je od juga proti severju peljal svojo armado Ogrom nasproti, od severja in Slovakije pa so izbujeni po župniku Hurbanu Slovaki združeni s krdelom prostovoljcev — večidel dijakov rodú slovanskega — udarili na zatiralce. Hurbanovo krdelo prostovoljcev, v katerem sem tudi jaz služil, se je izprva v Miavi postavilo in tū na državne stroške oborožilo in organizalo. Ko smo okoli Miave postavili prednje straže, pride nekaj dni pozneje oddelek cesarskih pešcev laškega polka Cecopieri-a pod vodstvom stotnika proti nam, kateri — okoli 200 mož močen — nas napade, akoravno smo parlamentovali in ga zagotavljali, da se bojujemo za cesarja avstrijskega, in so videli cesarsko barvo po črno-rumenem traku na naši belo-rudečo-modri zastavi zastopano.

Al poveljnik, ki je raji slušal ogersko ko dunajsko vojno ministerstvo, zapové svojim, komaj 150 korakov od nas stoječim vojakom streljati. Vendar slabo je nalletel! Prostovoljci ga po naglem gibanju obhodijo, mu umik v globoki grapi zastavijo, in tako brž poveljniku sabljo, vojakom pa njih orožje vzamejo, drugi dan pa vse skupaj v Olomuc pošljejo.

Nekoliko dni pozneje smo imeli mi cesarski vojniki enak spopad z večim oddelkom nekega polka

oklepnikov (kirasirjev). Ponoči v dolini, ki se proti Senici vleče, stojim pri nekem mlinu kot vedeta na predstraži, kar zaslišim od dalječ — bilo je okoli 1 ure zjutraj — težak trop konjikov; ne trpi dolgo in že butijo predkonjiki na stražo našo. Ustavljene streljajo s pištolami in nevarno ranijo dva naša predstražnika.

Nekoliko dni potem napadejo Hurbanovi prostovoljci pod vodstvom svojih voditeljev Blavdeka in Žizka magjarsko mesto „Staro Tusó.“ Sovražnik nas je sprejel na gričih pred Staro Tusó; vendar smo ga s strelom in naskokom pahnili v mesto in ga od todi po daljnem in živem streljanju pregnali. Tukaj mi je bila prilika, da sem dobil zastavo narodne straže. Drugi dan pa smo morali mesto zapustiti, ker ogersko vojno ministerstvo je poslalo v podporo tepenim gardistom (honvedom) oddelek 400 cesarskih, pa prisegi nezvestih vojakov polka pešcev vélikega vojvoda Aleksandra, kterim smo se morali umakniti. Enako se nam je pripetilo pri mestu Senice, kjer smo bili na ogledu (rekognoscii).

To prostovoljno krdelo (večidel česki in moravski dijaki) imelo je mnogo zgubo v zahvalo, da so se žrtvali za obstanek v največi nevarnosti stoječe avstrijske države in pomagali Jelačiću, da je dosegel svoj namen.

Oktobra 1849. leta, ko je že bilo večidel armade iz Ogerskega prestavljene, in sem marširal po Vilagošu na švicarsko mejo, videl sem še vrle in hrabre nekdanje tovarše Hurbanovega prostovoljnega krdela v lepi in praktični slovanski narodni obleki pri Požunu opravljati vojaško službo.

V tem krdelu slovaških prostovoljcev so se kot stotniki posebno junaško obnašali iskreni rodoljubi Mihael Baculini, Daxner in Fromisi; za vse tri je magjarska krvava sodnija napravila v Plesnicah poleg Gömör-a vislice; al zgubljena vojska pri Švehatu je puntarski drhali podrla njih krvoločni namen. — Zdaj so Magjari Baculini-a zopet zaprli.

V svesti sem si, da ne Magjari ne Dunajčani ne bodo lahko pozabili Jelačićevega dohoda Slovanov, v kterem je vlada v največi sili našla pomoč.

Ozir po svetu.

Turki.

Spisal M.

(Dalje.)

Začetnik ji je Kutulmiš, sinovec Selčukov, ki je svojo oblast kmalu razširil čez malo Azijo. Ko pa skuša se odtrgati oblasti Alparslonovi, ga ta zmaga in on sam pogine na begu. Enaka osoda zadene po njegovih smrti tudi sina Mansura. Mlajšemu Sulejmanu pa je bila sreča bolj ugodna. Sultan Malekšah ga pošlje z oddelkom vojske v malo Azijo, da bi si tukaj kaj zemlje pridobil, in res mu je šlo vse tako po sreči, da dobi leta 1081 Nicejo in jo izvoli za naprej glavno mesto nove turške države. Aleksij Komnen, bizantinski cesar, ga sicer zopet zapodí, in ga prisili, da sklene mir, ali ker more sè svojo vojsko se precej domú vrniti, tudi Sulejman ne miruje več. V naglici se polasti leta 1085 Niceje in Antijopije. Ravno zarad teh mest pa se zaplete v prepir z večimi emiri in že prihodnjega leta umrje, kakor eni pravijo, v boju, kakor drugi, samomorno.

Vedni prepiri in boji z grškimi cesarji, v kterih zdaj ta, zdaj uni zmaga, pa zopet onemore, polnijo dôbo, ko je imela zahodnja veja selčuska največi moč. Njen najslavniši vladar Aledin umrje leta 1237 ostrupljen od lastnega sina. Za njega je bilo v deželi blagostanje, ko ne pred ne potlej. Vednosti, obrtnija in kupčija so bile takrat v najlepšem cvetu, in tudi, kar se

turške vere tiče, je skrbel za njo, da se ni zanemarjala. Njegov sin, morivec lastnega očeta, pogrezne državo v največo nesrečo. Puntin in verske homatije so kmalu požrle vse, kar si je bila dežela pridobila za Aledina. Strašna lakota je morila ljudi, in česar niso pobrali vedni boji, se je bližalo vedno bolj poginu. Sestra išče sestre, pravi pregovor, še ena nadloga pride čez ubogo državo. Leta 1243. prideró Mongoli v Armonijo. Selčuski vladar jim gré sicer z malo vojsko, ki jo je mogel skupaj spraviti naproti, ali malo mu to pomaga. Pobijejo mu vso in on sam mora bežati k grškemu cesarju v Carigrad. Ko se tudi s tem ne more zastopiti, poskuša udariti še enkrat po Mongolih, pa tudi zdaj ni nič bolj srečen, ko prvokrat. Njegovi lastni emiri ga zadušé leta 1247. Z velikanskimi koraki se je bližala država selčuska brezdu pogube, v kterege se je pogreznila leta 1307.

Ta čas, ko se je selčuska država vedno bolj bližala koncu svojega obstanka, se ustanovi na njenih podrtinah več samostojnih držav, ki so obsegale velik del sprednje Azije. Meje njihove so bili na vzhodu Mongoli, na zahodu bizantinsko cesarstvo, in imenovale so se največ po vladarjih. V začetku 14. stoletja je bilo 10 takih malih držav na grobu selčuskega kraljestva.

Za nas najvažniši je država Ozmanova, ki je obsegala velik del Galicije in Bitinije do Olimpa, ki je bil vzhodni mejnik bizantinskemu cesarstvu. Druge so manj znamenite in tudi je njihova zgodovina tako zamotana in temna, da se skoraj ne dá v kratkem kaj gotovega o nji povedati. Zato se pa hočemo ogledati po državi Ozmanovi, ki jo smemo imenovati zibelko velikega turškega carstva. (Dal. prih.)

Sporočilo

o 6. odborovi seji slovenske Matice

7. marca 1867. leta.

V 6. odborovi seji, ki je bila 7. t. m. vpričo vladnega poročnika deželnega svetovalca gosp. J. Rotha in dvanajst domačih odbornikov v mestni dvorani, se je najpred na predlog predsednika g. dr. Tomana potrdil zapisnik 5. seje, in prebralo se je poročilo o računu ki je bil podan II. občinskemu zboru. To poročilo, ktero so dali v to voljeni gg. Franc Sovan, R. Pregelj in Fr. Ravnikar, kaže, da so v redu društveni računi po marljivosti g. blagajnika dr. Zupanca. Po tem je poročal tajnik g. Lézar o važnejših stvaréh, in knjižničar gosp. Vavrú je naznanil, da se je knjižica od poslednje seje pomnožila za 178 zvezkov. Tajnikovo sporočilo se glasi tako-le:

Slavni odbor! Število matičinih udov se je od poslednje odborove seje, ki je bila 15. novembra lanskega leta, pomnožilo za 62, med temi je 8 ustanovnikov in 54 letnikov, tako da je glavne knjige zadnja številka 1156.

Koliko in ktere knjige je prejela Matica od 15. novembra, to bode slavnemu odboru naznanil gospod knjižničar J. Vavrú.

Izmed dopisov omenjam dveh:

a) Gosp. Rajevskij, o katerem je c. k. vlade predsedništvo z odpisom od 24. nov. 1866. leta št. 3686/P. odgovorilo, da nima celó nič zoper to, da ga je odbor izvolil za častnega uda slovenske Matice, se 29. nov. 1866 zahvaljuje za to čast ter obeta, še v prihodnje podpirati naše društvo.

b) Gosp. dr. Jož. Muršec je Matici v dar poslal 5% metaliko za 100 gold. z namenom: Naj se njene obresti po namenu Matičinem ali rodoljubov obrnejo za

Slovence na vseučilišču zagrebskem. Kako da se ima to zgoditi, naj danes določi slavni odbor.

6. februarja je P. Ladislav Matici poslal rokopis pod naslovom: Skladnja ali slovnica latinskega jezika. Ta rokopis se je v pretresovanje izročil presojevalcem, ktere je bil slavni odbor izvolil za Žepičevo latinsko Čitanko. Razlog, iz kterege se je to zgodilo, je menda tako jasen, da ga ni treba zagovarjati; toraj sem tega prepričanja, da slavni odbor odobri to volitev.

Rokopisi, ktere je slavni odbor sprejel v IV. seji 16. sept. 1866. leta, še niso v natisu; po mnogem dopisovanji se je pa vendar to doseglo, da se štirje letni časi lahko začnó jutri tiskati.

a) Še le 24. februarja smo prejeli podobščine iz Vratislave za Tušekov prevod Rossmässlerjevih štirih letnih časov. Da so te podobščine res jako lepe, to slavni odbor lahko sodi iz natisa, postavljenega na ogled. Veljajo pa te podobščine 182 gold. Popravljeni Tušekov rokopis smo danes prejeli iz Zagreba. Naj sl. odbor danes odloči, v koliko iztiskih naj se tiska to delo.

b) Ozir Erjavčeve mineralogije slavnemu odboru naznanjam to-le: Predsedništvo se je še le 22. februarja 1867. leta s pisateljem pogodilo tako, da mu Matica po 20 gold. plača tiskano pôlo.

Do mineralogičnih podobščin pa smo prišli po mnogem dopisovanji in zvedovanji tako-le:

Gosp. Erjavec nam je 24. januarja 1867. leta pisal to-le: „Dogovarjal in dopisaval zarad drvorezov za mineralogijo; al brez vspeha. Vsi knjigarji so predragi, nekteri pa celó nočejo prodajati drvorezov. Toda prišlo mi je nekaj družega na misel. Hrvaško namestništvo izdaja na svoje stroške šolske knjige ter je izdalo tudi mineralogijo, v kteri je polovica podob, kakoršnih potrebuje moj rokopis. Slovenska Matica bi se tedaj s prošnjo morala obrniti do namestništva, da jej proti odškodovanju posodi omenjene drvoreze. Ostala bi pa prav po ceni rezal moj tovarš gosp. prof. Stark, ki je v tej stvari mojster. Tako bi najbolj po ceni prišla Matica do drvorezov.“

Po tem nasvetu smo se koj 31. januarja s prošnjo obrnili do zagrebskega namestništva, ter 21. februarja od g. Erjavca dobili naslednje naznanilo: „Tukajšnje namestništvo je uslišalo prošnjo slovenske Matice ter jej že pred štirimi dnevi po deželni kranjski vladi poslalo zaželene drvoreze. Če drvorezi ne bodo poškodovani, ne bo treba plačati nikakoršnega odškodovanja. — Zdaj manjka še 36 drvorezov, ktere hoče moj tovarš rezati za 30 gold.“

28. februarja smo prejeli 36 drvorezov po c. kr. kranjski namestnji s pogoji, kterih je omenil gosp. Erjavec.

c) Tudi Marnova slovenska slovnica českega jezika menda še ni v tiskarnici. 31. januarja 1867. leta je g. prvosednik prejel Marnovo pismo, pisano v Pragi 9. januarja 1867 iz Kotora, kamor je bilo prišlo iz Angleškega. V tem listu France Marn poroča, da je zadovoljen s pogoji, s kterimi je Matica sprejela njegov rokopis, ter prosi, da bi mu Matica poslala zagotovilo, da se bode ta knjiga res tiskala na Matičine stroške, da se bode izkazal pri tiskarji dr. Ed. Gregru, kteri je ceno tako-le postavil: Rokopis vtegne dati 10 tiskanih pôl srednje osmerke; ako se natisne 1000 iztiskov, stala bode slovnica 230 gold. — 1. februarja se je Marnu odpisalo tako-le: „Pošljamo Vam zaželeno zagotovilo. Ali se ne bi stroški dali znižati pri vsaki pôli za 3 gold.? Blaznik bi 1000 iztiskov tiskal po 20 gl. pôlo. Poskusite, morda pojde po tej ceni tudi v Pragi? Od vsake tiskane pôle naj nam tiskar sproti pošilja po 2 pôli v križnem zavitku.“

lačna živad drla se je v njem, sicer vladal je sveti pokoj. Vendar ne, nobene laži! V najlepšo njegovo hišo vgnjezdili so se neznani, nepovabljeni gostje, in glasilo se je ž nje vriskanje in petje. Glejte le: notri pri mizi sedijo trije rjavi brkači, jedó, rekel bi skoro, da žrejo tolstega purana in pijejo suho vince, ko bi se bili postili in pokorili vès dragi sveti post, ali ko bi jih srečala bila lakota. Tako veseli, živi in brezskrbni so, da bi ne mógli bolje biti na pustni dan. Pa pasja noga! to niso slovenski ljudje; vsa njih postava in prikazen je nenavadna, čelarna, vzlasti pa njih žlobudranje in klepetanje! Zopernaravno, na nos jim teče to, pač mora biti „barbarsko.“ So tedaj te pokveke res iz devete dežele divjaki? Napačna je ta, moj prijatelj, marveč: to so sinovi najomikanejšega naroda pod solncem, kateri se redí le s „frajastjo“ in „glorijo“, čegar muhe loví celi svet, z eno besedo: to so Francozi.

Ni se tedaj zlagal bil krojač Frfravec; priroštali so zares v Bobovec Francozi, samo da niso bili niti velikáni niti pesoglavci, in da so mesto cele vojske prišli le trije; pa še ti trije so bili le beguni ali desertêrji. Šment si ga vedi, zakaj neki so se izneverili gospodu Bonapartu, — jim je li delil premale cmoke, ali so se zbalí bežečih cesarskih trum? Kdo ve? Mogli pa so že imeti čudne nose, da so vedeli izduhtati to najvarnejše zavetje sveta; kajti še zdaj je le malo-kterim znano, in zastonj ga iščeš na Kozlerjevem zemljovidu.

Izprva zavzamejo se gospodje desertêrji, da so pred njimi pobrali šila in kopita vsi živi in mrtvi te vasi; za drugimi je ušel namreč tudi prestrašeni krojač, ko se je prebudil iz medlevic. Bojé se kake zvijače, preiščejo vsako kočó, — pa nikjer ni človeškega sledú! Pa vojak vé se hitro udomačiti; lačni in upehani so bili, brez dolgega premislika napravijo si tedaj južino, kakoršne še jim najbrž ni njihov general nikoli dal. Pa saj je tudi v Bobovcu puranov in vina bilo, ko pri nas vrabcev in vode. Da so pri takošni dobri gostii potem prihajali čedalje veselejši, da se jim je popolnoma razvezal jezik in so pozabili vse pretrpljene trude in težave, tega jim ne zamerim ne jaz ne ti, ljubi bralec, kajti ob enaki priliki bi tudi mi dva ne sedla tiho za peč. Poznal pa bi tudi rad človečeka, kteremu bi zlato slovensko vince ne razgrelo srca kakor ogenj pečí. Kako se je godilo na dalje ta večer trém Francozom, jeli so spali pod posteljo, jeli pod mizo, tega pozvedeti mi ni bilo mogoče, — pa tudi ni nobena škoda. Gotovo pa so se prepričali, da slovensko vino, kakor črna mati noč, ima svojo moč! Tedaj lahko noč!

V črni šumi bobovski rod ni mogel niti jesti niti zatisniti očes; hudo trla ga je skrb za svoj in svojih očetov dom. Željno pričakovali so nazaj izposlanih ogleduhov, kajti hujše nesrečneža muči dvomba, ko žalostna resnica. Naposled, ravno ko je začela odpirati zora svoja zlata vrata, pridirja en hlapec.

„Jemenesta, vse gomazi po vasi groznih Francozov, kakor mravelj“ — zakliče jim že od daleč nasproti. Pripovedoval je potem na vsa usta, kako je bil v temi zlezal po štirih okoli plotov celó blizo vasi, kako jih je videl pečí si v dvorih v velikem ognju cele bobovske vole in svinje, kako bi ga bili skorej zgrabili za vrat, če se ne bi odkadil še o pravem času urnih nog.

Da-si so temu hlapcu sicer pravili, da rad s preveliko merico meri, danes bile so jim njegove besede gola resnica, — in zatoraj zaženejo vnovič vsi glasen jok in stok. Župan Habzek naglaševal je, ko včasi pri nemških romarjih kak dedič, in vsi njegovi podložniki so javkali za njim. Le hlapcu, kateri je donesel črni glas, ni se htelo prav vdati; da, na tihem se je smejal,

misleč: „Le derite in cmrdajte se neusmiljeni skopini, ki trpinčíte nas uboga družinčeta noč in dan s težkim delom, pa še nam trgate od zasluženega plačila! Prav se vam godí!“

Toda ni dolgo trpelo ne hlapčevo veselje ne vkanje Bobovčanov. Kajti kako uro potem prisope drug ogleduh s celó drugačnim naznanilom. „Hvala Bogu“, zakliče, „prazen je bil naš strah, ne enega sovražnika ni v Bobovcu.“ Hotel je še dalje govoriti, pa pretrga mu besedo sto glasov: „Lažnjivec, potepin, izdajavec!“ Ko bi trenil, obsuje ga vse mlado in staro, župan pa zareži nad njim s povzdignjeno gorjačo: „Kaj? smo li mi tvoji norci? Ali bi nas spravil rad divjakom v pest?“ Tako je bila žalost vse spravila ob up, da so se jim zdele besede poštenega hlapca neverjetne. Izprva stal je ves osupnjen, misleč, da so ga ukanile njegove oči in ušesa; ko pa zve, da je bil prvi ogleduh došel z nasprotnim oznanilom, začne tega zmerjati na glas lažnjivca, in hitro vname se med njima hud prepír, kteremu naredi slednjič župan konec s tem, da zapové obá zvezati. Resno trjenje in zagotovljenje sicer vrlega hlapca, kateri je došel pozneje, spravilo ga je vendar-le v dvombo nad besedami prvega.

(Dalje prihodnjič.)

Ozír po svetu.

Turki.

Spisal M.

(Dalje.)

Ozmanov oče je bil Ertogrul. Svojo malo državico je po previdnem vladanji kmalu povekšal in jo že precej močno zapustil svojemu sinu leta 1296. Od tega časa se je imenovala ta turška država ozmanska.

Ozmanova prva skrb po nastopu vlade je bila ta, da utrdi še bolj svojo državo, druga pa, da jo tudi razširi. Obrne se proti Niceji in Nikomediji, ki ste bili poklicali Mongole na pomoč. Al Mongoli so jima kaj malo pomagali. Otoke v grškem morji so bili prebivalci iz straha pred Turki tudi že zapustili in vse je vrelo v Carigrad. Revščina po celem cesarstvu je bila strašna, in tudi vojakov je manjkalo, ker ni bilo denarja, da bi jih bili plačevali, in vrh vsega tega v več mestih nastane kuga, posebno v Brusi. Najbolje nam popisuje stan grškega cesarstva o tem času neki grški pisatelj okoli srede 14. stoletja. On pravi: „V poprejšnjem času je imelo življenje še nekaj božjega na sebi; poznalo je ravno pot k veri in čednosti. Bilo je polno nebeške vode, ki je delala duha poslušalcev rodovitnega in ga vodila k dobremu. Al s časom je bilo vsega tega konec, tako, da je zginulo dan danes vse, kar je poštenega in se potopilo tako rekoč v globočino morja. V cerkev se je vrinila splošna kuga in nastala je taka nesramnost, da se slišijo za en sam obol strašne rotije. Luč vere in pameti je ugasnila. Sploh ni družega ko zmešnjava. Veliko se jih je lotila živalska nevednost. Nobeden ne vé, kaj bi koristilo in osrečilo in v čem se ločite pobožnost in hudobija. V cesarstvu grškem tedaj ni bilo ne duševne, ne materijalne moči. Sovraštvo med vladarji in prepíri za prestol so bili tako omorili in zaslepili Grke, da so se tako daleč pozabili, v svojih prepírih Turke na pomoč klicati.

Leta 1326 pade Brusa Turkom v roke. Ozman zvé to novico na smrtni postelji. Opominjal je še sina Urhana, da naj bo pravičen, ponižen in pobožen, in da naj mu bo njegova prva skrb blagor narodov in razširjanje islama. Zapustil je državo lepo vredjeno svojemu sinu Urhanu (1326—1359). Še v novejšem času so ro-

mali Turki na njegov grob. Bil je vnet za čast in slavo svojega naroda, in imel je trdno vero v preroka.

Urhan izroči po očetovi smrti svojemu bratu nalogu, da vredi državo in ga naredi vezira. Veziri so imeli v poznejih časih skoraj vso vlado v rokah; bili so skoraj mogočniji ko sultani sami. Posebno so bile Urhanu denarne zadeve pri srcu; on je bil prvi, ki je Turkom dal denarne postave. Da bi vojna zgubila vsaj nekoliko svoj nomadni značaj, zato jo vredi vse drugače, kakor je bila do njegovega časa. Pridá ji in ustanovi janičare. Janičari so bili poturčeni krščanski otroci, odgojeni v kosarnah, in so namestovali turške pešce. Oni so mnogo pripomogli k razširjanju turške oblasti, kajti bili so neznano srčni, pa tudi strašno krvoželjni.

Prijateljstvo z grškim cesarjem ni imelo dolzega obstanka. Kdor prepira išče, najde ga kmalu in tako je bilo tudi pri Urhanu. Že dolgo je gojil v sebi željo pridobiti si kaj zemlje v Evropi; al do zdaj mu to še ni bilo mogoče. Leta 1345 ga pokliče grška cesarica Ana na pomoč svojemu sinu Ivanu Paleologu zoper Kantakucena s ponudbo, da sme vse ljudi Kantakucenove, kolikor jih vjame, v sužnost odpeljati. Urhan res pride Paleologu na pomoč, a ne za dolgo časa. Kantakucen prevede namreč, da s časom bi mu utegnil Urhan še veliko bolj nevaren biti, kakor do zdaj, in tedaj sklene, da si ga pridobi za prijatelja. Dá mu v ta namen leta 1346 svojo hčer v zakon in Urhan mu pošlje 10.000 vojakov na pomoč zoper Srbe. Komaj je prišla turška vojska v zvezi z grško do utrjenih sotesk pri Kristopolu, ko jo zapustí in jame ropati po bližnjih mestih. Druga vojska z 20.000 možmi, ki jo pošlje Urhan Kantakucenu, da bi pregnal Srbe iz Makedonije, ostane le malo dni v Evropi, in potem jo pelje Urhanov sin Sulejman, kakor mu je bil oče skrivaj zapovedal, nazaj v Azijo leta 1349. Leta 1367 vzame Urhan mesto Kalipoli, in s tem postavi temelj turški državi v Evropi, kajti to sicer malo mestoce bilo je ključ v Evropo. Urhan sam ni bil sicer nikoli v Evropi, kajti prepustil je bil vsa opravila tukaj svojemu sinu, kateri je pa že leta 1358 nesrečno smrt storil. Očetu je prizadjala smrt sina njegovega toliko žalost, da se odpové vladi in že čez 2 meseca potem umrje 75 let star. Na prestol prišel je zdaj njegov sin Murad.

Misliti bi se utegnulo, da je Urhanova smrt saj nekoliko zadrževala turške napade, pa temu ni bilo tako. Leta 1361. pride Murad v Evropo. Ko se je bil polastil že več trdnjav bizantinskega cesarstva, udari jo na Adrianopel, ki je bil za Carigradom glavni steber že onemoglemu cesarstvu. Po dolgem in krvavem boji se vdá mesto. Murad sam se vrne v Azijo in prepustí vsa opravila v Evropi svojima vojvodoma Dalašhinu in Evrenu. Prvi razširja turško oblast proti severu, drugi proti jugu. Filipopel in druga mesta padejo sovražniku v roke brez brambe, al vsaj po kratkih bojih. Reva je velika po deželah, al na bizantinskem dvoru se malo zmenijo za to. Saj nimajo — tako si mislijo — bogati zakladi teh mest za njih nobene veljave, ter jih prepusté sovražniku, zadovoljni, da pustí glavno mesto pri miru.

Turška moč je bila zdaj v Evropi že tolikošna, da ji bizantinsko cesarstvo ni bilo več kos; vse krščanstvo bilo je v nevarnosti. Pa ravno v tem času nahajamo na donavskem in savskem pobrežji narode, ki so ko trden zid branili turškim vojskam naprej. Pokazati se je moralo, kdo da bo odjenjal: ali islam ali krščanstvo? Murad prevede, da tukaj je treba zdatne moči, da predere trdno mejo, ki so mu jo delali južni Slovani in Vlahi, in ki se je stezala od jadranskega do

črnega morja. Bili so ti narodi močni že po samem, tedaj toliko bolj po tem, ko so se bili združili zoper sovražnika. Ko so si bili Turki že prisvojili Filipopel, podá se grški poveljnik k srbskemu vladarju Urošu prosit pomoči. Uroš sam premalo močan, se združi 1363. leta z ogerskim in bozniškim kraljem in knezom valaškim in v kratkem času se podá močna vojska proti Adrianopelu, kjer je bil tačas glavni oddelek turške vojske. Turški poveljnik pošlje hitro sporočilo Muradu, da naj mu kaj pomoči pošlje, ker drugače ne bo mogel ubraniti mesta. Zvezniki so imeli še komaj 2 dni do Adrianopela. Ker Muradu ni bilo mogoče poslati pomoči svojemu vojvodu, zato ta sklene udariti na Srbe, kajti zdaj se mu je zdelo vse eno, ali čakati mogočne nasprotnike v mestu ali jim iti naproti. Ko zve od ogleduhov, da je v srbskem taboru vse dobre volje in brez skrbi, prime s svojimi vojaki od 4 strani Srbe in sicer tako nepričakovano, da še ne utegnejo vrediti se in odbiti turški napad. Le malo se jih reši, veliko jih potone v bližnji reki Marici, in druge, kar jih ni bilo smrt storilo, odpelje ljuti sovražnik v sužnost. Brezskrbnost je pokončala močno vojsko.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Gradca 21. sušca. Včeraj so pri Judenburgu prvokrat začeli na štajarski zemlji kopati železnico Rudolfovo. Mojster Zearo je začel svoj kos dela. Štajarska stavi veliko dobrega upanja na to železnico.

Iz Maribora — se „Danici“ piše sledeče: Ko so izdali mil. knezoškof pastirski list, v katerem povdarjajo, naj bi se ne ločila cerkev od šole, začnejo tamošnji „kulturonosci“ podpisovati v svoji kazini brzno peticijo, naj bise otela šola iz verig cerkve! Skorej v istem času primeri se dogodba, — dobra ilustracija k ovi demonstraciji, — ktere iz vzrokov dostojnosti omeniti ne smem, ki pa ni le nekristjanska, ne le nečloveška, ne le živinska, ampak tudi: vražja! Dokaz nam je, kam spravi človeka „kultura“ brez vere! Bog nas je obvari!

Blizo Kolpe. — Kakor povsod, je bila tudi v mestu črnomaljskem za kmečke občine volitev deželnega poslanca. Šešlo se je 55 volilcev (le 3 ni bilo), vsi so trdni stali kakor skala v edini misli, da volijo poprejšnjega svojega poslanca g. Kramariča. Bil je izvoljen s 54 glasovi. Vnovič so pokazali beli Kranjci, da so možaki, ne pa petelini na strehi, ktere zasuče zdaj ta, zdaj drug veter. Kar za pravo spoznajo, tega se tudi neustrašljivo držijo. Neizrečeno se jim je prigovarjalo, naj volijo gospoda iz M., ki je v zadnjem deželnem zboru stal v vrsti tiste stranke, ki je bila národnim zastopnikom nasprotna. Pa ni šlo; žalostno je g. propal, ne enega glasa ni dobil, zato je pa tudi rekel nekemu volilcu, da je prišel tisti dan le svojo kobilo v Č. podkovat. Ali imajo Črnomaljšani res tako izvrstnega kovača, da iz M. gonijo konje k njemu kovat, tega ne vem. Poslanec „in spe“ mora to vedeti! Posebno si je pa predstojnik v Č. prizadeval za-nj. Vsakemu volilcu je menda šel naproti, ga že na deset korakov pozdravljal in mu priporočal, naj gotovo voli gosp. Z. Tisti dan se še črnomaljskim mestnjanom ni dovolilo, da bi kje na ulicah smeli stati; kdor ne bi ubogal z lepo, temu bili bi žandarji pot pokazali. To se je tudi zgodilo. Za Boga svetega! Je li to prosta volitev? ali ni to terorizem? — Zdaj pa k volitvi. Volitev je bila mirna in tiha. Kar se je pa na koncu volitve govorilo, naj zvé svet. Vpričo mnogih spoštovanih volilcev, posebno pa 2, se je lepi slovenski jezik imenoval „gottverfluchte Sprache“ od gospoda, ki celó ni